

Amir Kliko, Fikret Ćuskić, *17. Viteška krajiška brdska brigada ARBiH*.
Ključ – Sarajevo: Udruženje 17. VKBBR- Institut za istoriju, 2010, 320 str.

Kada je krajem septembra 1993. godine, pred iznošenje stava o *Owen-Stoltenbergovu* mirovnom planu, Sakib Ribić na Bošnjačkom saboru rekao da predstavlja vojnike, te da, između ostalog, na isti dolazi i kako bi izrazio stav "17. krajiške", dvoranom se prolomio aplauz sudionika. Od te jeseni pa do kraja ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini brigada je vodila mnoštvo bitaka, u kojima je neprijatelja napadala, ali i bitaka u kojima je branila bosanskohercegovačko stanovništvo, sela i gradove. Naporom autorskog dvojca, danas možemo o brigadi doznati više u monografiji koja za cilj ima utvrditi značaj 17. viteške krajiške brdske brigade i njen doprinos odbrani Bosne i Hercegovine. U kilometrima izražen, ratni put ove brigade je dugačak i naporan, put koji nije mogao biti prijeđen bez velikih žrtava njenih pripadnika. Činjenica koja ukazuje na značaj "17. krajiške" jeste i dodjeljivanje počasnih naziva brigadi – *slavna* 1993. godine i *viteška* 1995. godine, od Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine.

Autori u knjizi koriste dostupnu izvornu građu, materijal suda u Hagu, ratnu štampu, videomaterijal, a obavljen je i znatan broj razgovora s pripadnicima, logističarima i komandantima bataljona, načelnicima štabova i komandantom 17. VKBBR.

Nakon prvih vijesti o izbijanju rata u Bosni i Hercegovini i među ljudima porijeklom iz Bosne i Hercegovine na radu u inozemstvu počinje organizirano okupljanje i traženje načina da se vojnički i finansijski

pomogne odbrani domovine od agresije. U Zagrebu je bio smješten Krizni štab za pomoć Bosni i Hercegovini, na čijem je čelu bio Šefko ef. Omerbašić, zagrebački muftija. Formirane su dvije vojne jedinice – 1. krajiški bataljon i 7. brigada Armije Republike Bosne i Hercegovine, koje su u velikoj većini činili dobrovoljci porijeklom iz Bosanske krajine. Pripadnici ovih vojnih jedinica obučavani su u Kasarni „Borongaj“ u Zagrebu, da bi u ljeto 1992, nakon pokušaja raznih opstrukcija, finansijskih malverzacija, uz neriješeno pitanje logistike i nabavke naoružanja, ipak bili priključeni vojnoj odbrani i prebačeni na teritorij Bosne i Hercegovine. Nakon izviđanja i provjere sigurnosnih uvjeta putovanja jedinica krajiških dobrovoljaca je iz Zagreba (uglavnom sa Borongaja i Velesajma), početkom jula 1992. godine, s nekoliko autobusa i privatnih vozila, bez ikakvog odobrenja Republike Hrvatske i bez dogovora dvaju državnih organa, preko Splita za dva dana stigla u Travnik. Na proputovanju kroz Hrvatsku nije bilo nikakvih incidenata i putovanje je prošlo bez problema. Po dalasku u Travnik jedinica dobija prve zadatke od Općinskog štaba TO Travnik. Sudjeluju u odbrani ovoga grada na turbetskim linijama odbrane, a preuzimaju i zonu odgovornosti u Jajcu. Preko linija odbrane koje je držala ova jedinica Vojska Republike Srpske pokušavala je pješadijskim napadima uz pomoć snažne artiljerije i avijacijom slomiti odbranu Jajca te zauzeti grad. Isprva im ovaj pothvat ne polazi za rukom. Međutim, pogošanjem

odnosa na relaciji Hrvatsko vijeće obrane - Armija Republike Bosne i Hercegovine, raspadom sistema odbrane, Vojska Republike Srpske je u oktobru 1992. godine uspjela okupirati Jajce.

Autori ukazuju da se treba izdignuti od "burnih kafanskih rasprava", nenaučne literature, novinskih natpisa, ako želimo utemeljeno i na naučnim osnovama utvrditi dešavanja koja su dovela do pada Jajca. Pokušavalo se dati novo svjetlo i iznaći put koji bi se trebao slijediti da bi se došlo do odgovora na ovo pitanje. Smatra se da je do pada Jajca došlo zbog nesnalaženja i nesposobnosti lokalnih komandnih struktura HVO-a i ARBiH, te njihovih nadređenih, koji su pred sobom imali taktički i materijalno mnogo nadmoćnijeg protivnika.

Iz kazivanja generala Ćuskića, komandanta 7. brigade i kasnije 17. KBBR, saznajemo nešto više o prvim problemima formiranja profesionalne vojne brigade, koordinaciji, opremi i obuci iste. Prvo borbena iskustvo 7. brigade bile su borbe na Grepku, na Igmanu, gdje je jedinica imala i prve gubitke. Krajem jula i početkom augusta 1992. godine ova brigada sudjeluje u borbama za Trnovo i u odbrani Rogoja, gdje bilježe prve konkretnije ratne uspjehe, što je pozitivno djelovalo na moral boraca. Brigada je dala doprinos i u odbrani srednje Bosne. General Ćuskić pri tome ističe ulogu planskog izvođenja zadataka. U kazivanju govori i o "ružnim danima" za Krajišnike u srednjoj Bosni, od pada Jajca do formiranja 17. krajiške brdske brigade u novembru 1992. godine. Ova je brigada formirana od 1. krajiške brigade i 7. brigade ARBiH nakon što je došlo do odliva velikog broja boraca iz jedinica sastavnica, što je bio rezultat gubitka Karaule i pada Jajca u jesen 1992. godine. Službeno je nosila ime 17. brdska brigada. Naredba o

formiranju brigade izdata je 19. novembra 1992. godine, prva smotra je izvršena krajem istog mjeseca u Travniku. Stalna težnja i cilj vojnika u ovoj brigadi kroz čitav rat bit će oslobađanje Krajine. Od kraja januara 1993. godine službeno ime je 17. krajiška brdska brigada, a kasnije dobiva i počasne, već spomenute nazive. Brigada je imala manevarski karakter; popunjena je borcima kojima su matične općine okupirane, te nisu mogli biti u nadležnosti ni jednog općinskog štaba TO, a korištena je na više ratišta u Bosni i Hercegovini. Do kraja 1992. godine formirana je komanda brigade, logistika i dva borbena bataljona, unapređuju se uvjeti rada i boravka u kasarni, prevaziđeni su problemi vezani za logističke centre u inozemstvu. Prilivom novih boraca ubrzo su formirani 3. i 4. bataljon. Borci iz 84. brigade OSARBiH i 1. kotorvaroške bojne HVO-a sačinjavali su spomenuti 4. bataljon 17. KBBR. Početkom proljeća 1993. godine brigada je bila dobro uvojničena, ustrojena jedinica opremljena za tadašnje uvjete na jednom zavidnom nivou. Posljednjeg dana 1992. godine 1. bataljon 17. KBBR po naređenju Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga RBiH izveo je marš iz Travnika prema Visokom s ciljem da se angažira u operaciji pod nazivom *Koverat*, koja je za konačan cilj imala deblokirati opsjednuto Sarajevo. Međutim, pogibija komandanta 2. bataljona brigade negativno je utjecala na daljnji tok borbe na visočkom ratištu, a time, ali ne i presudno, na sam tok operacije. Nove teškoće nastupaju u januaru 1993, ponovnim izbijanjem sukoba između Hrvatskog vijeća obrane i Armije BiH u srednjoj Bosni, koji su bili mnogo intenzivniji nego sukobi iz juna i oktobra 1992. godine. Ovaj je sukob rasplamsan nakon objavljivanja prijedloga mapa iz *Vance-Owenovog* mi-

rovnog plana. Autori ukazuju na iskrivljenje, propagandno, ratnohuškačko izvještavanje hrvatskih medija o angažmanu 17. KBBR tokom ovih sukoba.

Dvomjesečni angažman brigade u vojnim operacijama doveo je do zamorenosti i problema s disciplinom, koji su uskoro prevaziđeni, te dolazi do ponovnog pokušaja deblokade Sarajeva u kojem je učestvovala i ova brigada. Stabilizacijom situacije na visočkom ratištu krajem marta i početkom aprila 1993. otvorila se mogućnost povratka ove brigade u Travnik. Povratak je iskorišten da bi se na terenu afirmirala i da bi zaživjela ideja o formiranju operativne grupe *Bosanska krajina*, koja je bila angažirana na oslobađanju Bosanske krajine. Međutim, novi mirovni pregovori iz aprila 1993. godine i politička situacija nisu dozvoljavali kvalitetan odmor brigade u Travniku. Brigada je stavljena u stanje pune borbene spremnosti. Kasarna u kojoj je bila smještena 17. KBBR bila je doslovce okružena jedinicama HVO-a. Ne mareći za ovu činjenicu, u kasarni su organizirali svečanost povodom prve godišnjice Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Autori detaljnije opisuju borbe oko Travnika, na Igmanu i oko Viteza. Nešto prostora je posvećeno i pitanju odnosa brigade prema ratnim zarobljenicima, civilnom stanovništvu, logistici i životu boraca u kasarni. Travnik je, prema zamislima čelnika Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, bio sjedište provincije središnja Bosna. U borbama protiv HVO-a jedinice 17. slavne krajiške brdske brigade uspješno su izvršile zadatke unatoč tome što su bile tehnički inferiornije i u lošijem taktičko-operativnom položaju. Početkom augusta 1993. godine u akcijama na Kamenjašu, Mravinju, te zauzimanjem Sebešića zarobljene su veće količine oružja. Kroz nekoliko faza: od

odbrane Travnika, povezivanje deblokiranih sela u kompaktan teritorij, spajanje sa Zenicom i operativnom grupom Zapad, Hrvatsko vijeće obrane dovedeno je u okruženje. Slijedio je relativno dug period pozicionog ratovanja popraćen novim žrtvama, gubicima na obje strane, sve do potpisivanja *Washingtonskog sporazuma*. U ovim sukobima s HVO-om poginulo je 127 boraca brigade, zbog čega je rasformiran 3. bataljon. Sukob je Vojska Republike Srpske nastojala iskoristiti, te je pokrenula operaciju s ciljem zauzimanja Sarajeva i preostalih slobodnih teritorija u istočnoj Bosni.

Nakon potpisivanja primirja i formiranja Federacije Bosne i Hercegovine, vojnicima 17. KBBR ponovno se bližim činilo ostvarenje cilja o oslobađanju Krajine. Da bi se pristupilo izvođenju ovog zadatka, početkom aprila 1994. godine formiran je 7. korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine. Utvrđena je zona odgovornosti tog korpusa. U Armiji RBiH dolazi do prekretnice: putevi logistike više nisu bili upitni, vojska je bolje opremljena i naoružana, u sponu je i vlastita namjenska vojna industrija, dok s druge strane, generalno gledajući, VRS više nije imala onoliku snagu i prednost nad ARBiH kao 1992. godine. Od ovog razdoblja pa sve do ljeta 1995. godine 17. KBBR sudjeluje u operacijama na vlašićkom platou. Objedinjena na istom rejonu, brigada je bila najvažnija udarna snaga Armije RBiH tog područja, te je uglavnom izvodila napadna borbena djelovanja. Sudjelovanje brigade u operaciji oslobađanja strateški važnog Kupresa bilo je višeznačajno: dalo je perspektive vojno-redarstvenoj akciji *Oluja* i učinilo moguće spajanje 5. i 7. korpusa ARBiH.

Posebno poglavlje autori su posvetili pripremama koje su poduzete za osloba-

danje Vlašića, akcijom iz februara 1995. godine pod nazivom *Domet*, u kojoj je učešće uzela i 17. viteška krajiška brdska brigada. Ova je akcija sagledana i iz perspektive koju je autorima otvorio *Izveštaj Komisije za ispitivanje odgovornosti za gubitak teritorije u rejonu Vijenca i Vlašića VRS-a*, a knjizi je priložen i isječak iz dnevnika 1. KK VRS s kraja marta 1995. godine, koji daje jasniju sliku stanja na terenu. Za donekle uspješno izvođenje operacije oslobađanja Vlašića bili su potrebni nadljudski napori, čvrsta motiviranost, požrtvovanost i velika disciplina, budući je operacija vršena na planinskom teško pristupačnom terenu i u uvjetima "vrole" bosanske zime. Upravo su ovi uvjeti, što je u Armiji BiH odlično predviđeno, bili limitirajući faktor za daleko bolje tehnički i više materijalno naoružanu i motoriziranu Vojsku Republike Srpske.

U ljeto 1995. godine 17. viteška krajiška brdska brigada učestvovala je u još jednoj operaciji koja je za cilj imala deblokirati Sarajevo, te je nakon dvomjesečnih borbi, pretrpjevši velike gubitke od preko 30 poginulih boraca, ponovno povučena u travničku kasarnu. Nakon neuspješne deblokade Sarajeva brigada je od septembra angažirana u operacijama vezanim za oslobađanje Krajine i povezivanje s 5. korpusom Armije Republike Bosne i Hercegovine. Brigada je angažirana u završnim borbama za oslobađanje Donjeg Vakufa i dijela općine Jajce, a za to vrijeme na vlašićkom platou 7. korpus je u svojim akcijama dostigao liniju koja je postala i dejtonska linija između dva "bosanska entiteta". Iz Travnika je 20. septembra 1995. godine

krenula oko 15 kilometara duga kolona koju su sačinjavali vojnici, ali je među njima ovoga puta bilo i civilnih predstavnika vlasti općina Ključ i Sanski Most. Nakon prvih uspjeha u oslobađanju teritorija Bosanske krajine ubrzo je slijedila konsolidacija u VRS-u, te protunapad kojim je izgubljena znatna teritorija, a u pitanje je dovedena i pozicija Ključa, budući da su linije fronta bile nadomak ovog bosanskohercegovačkoga grada. Ključ je u iscrpljujućim borbama i uz znatne gubitke brigade odbranjen. Ova je odbrana bila i jedna od posljednjih ratnih borbi vitezova iz "17. krajiške", koja je krajem rata ušla u sastav 5. korpusa.

Tekst prate brojne fotografije, tabela formacijske strukture 17. VKBBR, dva CD-a (jedan na kojemu su pohranjene fotografije i drugi na kojemu je pohranjen videomaterijal) i dovoljno vojnih karti koje olakšavaju razumijevanje i praćenje istog. Knjiga je tehnički opremljena na zavidnom nivou. Čitanje teksta, koji nužno obiluje vojnim terminima, olakšavaju skraćeno. U *Prilozima*, pored navedenog, nailazimo i na spisak šehida, poginulih i ranjenih boraca, te popis odlikovanih boraca iz ove brigade.

Možemo reći da je ova brigada bila jedna tanahna nit u klupku iz kojeg se tkala odbrana od agresije na Bosnu i Hercegovinu, te da se ovakvim pristupom i razmatranjem problematike na ovaj način u budućnosti može očekivati kvalitetnija slika i cjelovita historiografija o razvoju oružanih snaga Bosne i Hercegovine ■

Edin Omerčić